

IQTISODIYOTIMIZDA RAQIMLI IQTISODIYOTNING TUTGAN O‘RNI VA BOZOR IQTISODIYOTIDA QO‘LLANILISHI

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi,
chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti
Iqtisodiyot fakulteti*

Ilmurotov Kamoliddin Muxiddin o‘g‘li

Tel: +998 90 227 37-20

Annotatsiya: *Bugungi kunimizda zamonaviy texnologiyalar taraqqiy etgan zamonda iqtisodiyotimizni rivojlantirish uchun eng qulay tizimi bu raqamli iqtisodiyot bosqichlarini qo‘llash hisoblanadi.*

Kalit so‘zlar: *Protsessual, iqtisod, virtual, sensor, kommunikatsiya, neyrotexnologiya, kvant, internet, kompyuter, globallashuv*

Абстрактный: *Сегодня, в век передовых технологий, наиболее удобной системой развития нашей экономики является применение этапов цифровой экономики.*

Ключевые слова: *Процесс, экономика, виртуальный, сенсорный, коммуникативный, нейротехнологии, квантовый, интернет, компьютер, глобализация*

Abstract: *Today, in the age of advanced technologies, the most convenient system for the development of our economy is the application of the stages of the digital economy.*

Keywords: *Process, economics, virtual, sensor, communication, neurotechnology, quantum, internet, computer, globalization*

KIRISH

Yurtimizda iqtisodiyotning yuqori sur‘atlarda rivojlantirish uchun raqamli iqtisodiyot texnologiyalarini qo‘llash bilan birga keng ko‘lamda, targ‘ib qilishdir. Negaki, rivojlan mamlakatlar; AQSH, Rossiya, Xitoy, Fransiya, Germaniya, Yaponiya, Janubiy Korea va shu kabi iqtisodiyoti jadal suratlarda o‘‘sib borishini ham siri raqamli iqtisodiyotning tizimlashtirilganidir. Raqamli iqtisodiyot iqtisodiyotning eng so‘nggi jadal rivojlanayotgan yo‘nalishlaridan biridir. Shu bois iqtisodiyotdagi raqamlashtirish jarayonlarining kontseptualizatsiyasi va ularning ko‘lami fanda qizg‘in muhokama qilinmoqda. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga ilmiy qiziqishning kuchayishi sababi shundaki, u iqtisodiy o‘‘sishning muhim omili sifatida qaralmoqda va biznesning butun sohalariga, mehnat bozoriga va odamlarning turmush tarziga ta‘sir qilishi mumkin.

ASOSIY QISM

Raqamlashtirish jarayonlari iqtisodiy o‘‘sishning muhim ichki omilidir. Tadqiqot maqsadi yurtimizda iqtisodiy o‘‘sishning asosiy omili sifatida raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi va tarqalishini o‘rganishning nazariy, uslubiy va protsessual asoslarini ishlab chiqish hamda uni tahlil qilish va o‘lchash uchun ilmiy yondashuv va usullarni taklif qilishdan iborat. Shu maqsadda tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat:

- raqamli iqtisodiyotni iqtisodiy o‘rinishning asosiy omili sifatida tadqiq qilishning nazariy yondashuvlarini tizimlashtirish;

- hududiy miqyosda raqamli iqtisodiyotni o‘rganish bo‘yicha uslubiy yondashuvlarni umumlashtirish;

- hududiy iqtisodiyotni raqamlashtirishning umumiy ko‘rsatkichini hisoblash usulini taklif qilish va sinovdan o‘tkazish.

Raqamli iqtisodiyotning raqamli axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy munosabatlar tizimi sifatida shakllangan. Ushbu iqtisodiyot vaqt kam sarflash orqali ko‘proq foydali ish koeffitsientini yarata oladi, chunki;

1. katta ma'lumotlar;
2. neyrotexnologiyalar va sun'iy intellekt;
3. taqsimlangan reestr tizimlari;
4. kvant texnologiyalari;
5. yangi ishlab chiqarish texnologiyalari;
6. sanoat interneti;
7. robototexnika texnologiyasi va sensorlarda foydalanish uchun komponentlar;
8. simsiz aloqa texnologiyalari;
9. virtual va kengaytirilgan haqiqat texnologiyalari.

Birinchiidan, raqamli iqtisodiyot o'tish sharoitida yanada adolatli taqsimlash modeliga yordam beradi. Raqamlashtirish, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar hukumatga energiya ta'minotini ta'minlashda ko'pchilik manfaatlarini qondirish uchun energiya ob'ektlarining eng yaxshi joylashuvini aniqlashga yordam beradi. Raqamli iqtisodiyot komputerashtirilgani uchun ko‘proq energiya sarfi oshishi tabiiy holdir. Lekin raqamli iqtisodiyotning yurtimiz uchun kutilayotgan foydasi sarflangan energiya resurslarini bema'lol to‘ldira oladi. Raqamli iqtisodiyotni respublikamizda joriy etishdan avval;

- Rejalashtirish, loyihalash
- Tadbiq etish
- Amalda joriy etish

Raqamli iqtisodiyotni amalda qo‘llashdan avvalo chet mamlakatlaridan andazalar olganda holda amalda qo‘llash maqsadga muvofiq bo‘ladi. Raqamli iqtisodiyotning ko‘plab ijobiy tomonlari bor, lekin u salbiy oqibatlariga ham olib kelishi mumkin. Mana ulardan ba'zilari:

- Ishsizlik: Raqamli texnologiyalar ishning ayrim turlarini avtomatlashtirishi va almashtirishi mumkin, bu esa iqtisodiyotning ayrim tarmoqlarida ishsizlikning oshishiga olib kelishi mumkin. O'qitilmagan ishchilar yangi ish joylarini topishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin.

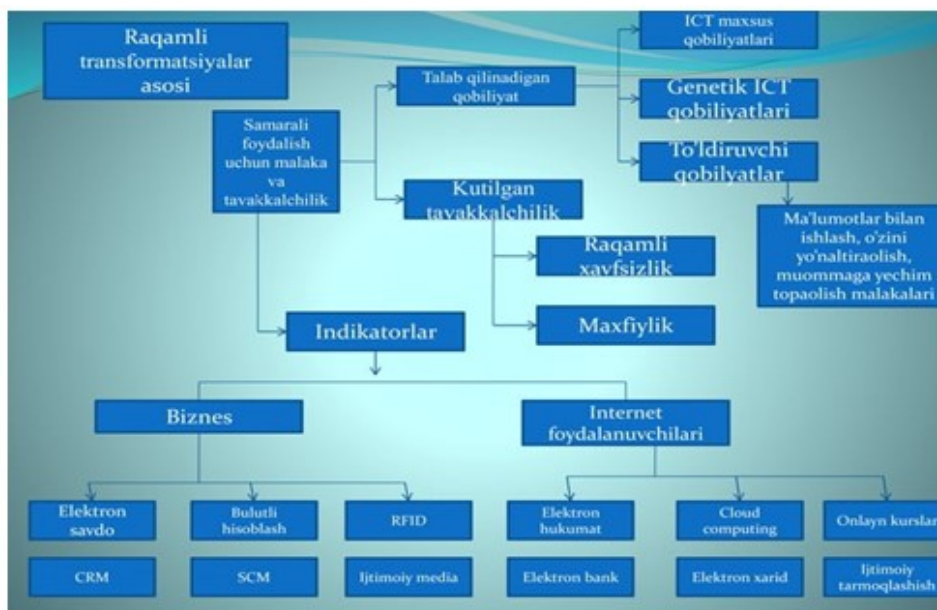
- Maxfiylik va ma'lumotlar xavfsizligiga tahdidlar: raqamli iqtisodiyot katta hajmdagi shaxsiy ma'lumotlarni almashish va saqlashni talab qiladi. Noto'g'ri ma'lumotlar xavfsizligi axborotning sizib chiqishiga, kiberhujumlarga va foydalanuvchi shaxsiy hayotining buzilishiga olib kelishi mumkin.

- Boy va kambag'al o'rtasidagi tafovutni kengaytirish: raqamli iqtisodiyot tengsizlikni kuchaytirishi mumkin, chunki hamma ham raqamli texnologiyalar va resurslardan foydalana olmaydi. Internetga kirish va raqamli ko'nikmalarning etishmasligi iqtisodiy va ta'limdagi tengsizlikka olib kelishi mumkin.

• Texnologiyaga qaramlik: Raqamli iqtisodiyotning o‘ssishi bilan jamiyat tobora ko‘proq texnologiyaga qaram bo‘lib bormoqda. Tizimdagi nosozliklar va kiberhujumlar xizmatlarni buzishi va odamlar hayoti va biznesining normal ishlashini buzishi mumkin.

• O‘sib borayotgan energiya talabi: raqamli iqtisodiyot serverlar va ma’lumotlarni qayta ishlash infratuzilmasini ishga tushirish uchun katta miqdorda energiya talab qiladi. Agar energiya iqlimga zarar etkazuvchi manbalardan ishlab chiqarilsa, bu energiya sarfining oshishiga va atrof-muhitga salbiy ta’sir ko‘rsatishiga olib kelishi mumkin.

• Ijtimoiy izolyatsiya: raqamli texnologiyalar va aloqa vositalarining rivojlanishi bilan odamlar virtual o‘zaro ta’sirga tobora ko‘proq tayanishi mumkin, bu esa yuzma-yuz muloqot va ijtimoiy izolyatsiyani kamaytirishga olib kelishi mumkin.

Bunday salbiy oqibatlar qaramay, raqamli iqtisodiyot jamiyat uchun ham ko‘plab imkoniyatlar va ijobiy o‘zgarishlarni taqdim etishini ta’kidlash joiz. Ushbu salbiy ta’sirlarni bartaraf etish raqamli dunyoning barqaror va adolatli rivojlanishini ta’minlaydigan tegishli strategiya va siyosatlarni ishlab chiqishni talab qiladi. Shu bilan birgalikda respublikamizga bir talay foydali jihatlari ham mavjud hisoblanadi. Raqamli iqtisodiyot biznes, jamiyat va umuman iqtisodiyot uchun ko‘plab imtiyoz va imkoniyatlarni taqdim etadi. Raqamli iqtisodiyotning asosiy afzalliklaridan ba’zilari:

• Innovatsiyalar va o‘shish: Raqamli iqtisodiyot innovatsiyalar va yangi texnologiyalarni yaratishni rag‘batlantiradi, bu esa iqtisodiy o‘shishga yordam beradi. Sun’iy intellekt, narsalar interneti (IoT), blokcheyn va boshqalar kabi texnologik ishlanmalar ishlab chiquvchilar va tadbirkorlarga yangi mahsulotlar, xizmatlar va biznes modellarini yaratish imkonini bermoqda.

• Samaradorlik va optimallashtirish: Raqamli texnologiyalar yordamida korxonalar jarayonlarni avtomatlashtirishi, operatsiyalarni soddalashtirishi va samaradorlikni oshirishi mumkin. Avtomatlashtirish xarajatlarni kamaytirishi, samaradorlik va sifatni oshirishi, topshiriqlarni bajarish vaqtini qisqartirishi va resurslardan foydalanishni yaxshilashi mumkin.

• Globallashtirish va qulaylik: Raqamli iqtisodiyot kompaniyalarga geografik cheklavlarni yengib o‘tish va xalqaro bozorlarga chiqish imkonini beradi. Onlayn savdo, elektron tijorat va raqamli platformalar tovarlar va xizmatlarni butun dunyo bo‘ylab keng auditoriya uchun ochiq va ochiq qiladi.

- Takomillashtirilgan hamkorlik: Raqamli texnologiyalar odamlar, korxonalar va muassasalar o‘rtasidagi muloqot va o‘zaro aloqani osonlashtiradi. Ijtimoiy tarmoqlar, elektron pochta, videokonferensaloqa, mobil ilovalar va boshqa aloqa vositalari muloqot qilish va hamkorlik qilish uslubimizni sezilarli darajada yaxshilamoqda.

- Iste'molchilar uchun qulaylik: Raqamli iqtisodiyot iste'molchilarga ko'proq qulaylik va foydalanish imkoniyatini taqdim etadi. Onlayn xarid qilish, yetkazib berish xizmatlari, raqamli interfeyslar va to'lov tizimlari xarid qilish va xizmatlarni osonlashtiradi, vaqt va kuchni tejaydi.

- Moslashuvchanlik va miqyoslilik: Raqamli iqtisodiyot korxonalariga bozor o‘zgarishlariga moslashuvchan javob berish va o‘z biznesini tezda kengaytirish imkonini beradi. Strategiyalarni tezda moslashtirish va o'zgartirish qobiliyati kompaniyalarga yanada raqobatbardosh va muvaffaqiyatli bo'lish imkonini beradi.

Raqamli iqtisodiyot barqaror va innovatsion rivojlanish uchun muhim turtki hisoblanadi. Bu imtiyozlar biznesni rivojlantirish, iqtisodiy o‘shish, turmush darajasini oshirish va ijtimoiy taraqqiyotga xizmat qilmoqda. Mamlakatimizda ilm-ma’rifatga alohida urg‘u berilishi va bu orqali raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish masalasi kun tartibiga qo‘yilishi bugungi kun zaruratidir. Zero, eng katta boylik – bu aql-zakovat va ilm, eng katta meros – bu yaxshi tarbiya, eng katta qashshoqlik – bu bilimsizlikdir. Mamlakatimizda zamonaviy dasturlash texnologiyalarini o‘zlashtirgan kadrlarni tayyorlash maqsadida “Bir million dasturchi” loyihasi ishlab chiqilib, loyiha doirasidagi mashg‘ulotlarni tashkil etish uchun uzbecoders.uz o‘quv portali ishga tushirildi. 2020-yil mamlakatimizda “Ilm, ma’rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili” deb e’lon qilindi va bu boradagi ishlar endilikda yangi bosqichga ko‘tarilmoqda. Shu bilan birga, meni juda qattiq tashvishga soladigan va bezovta qiladigan eng og‘ir illat – korrupsiya balosini yo‘qotishda ham samarali vositadir” - Prezidentimizning mazkur so‘zlari raqamlashtirish nafaqat iqtisodiyot tarmoqlarida tejamkorlik va samaradorlikni ta’minlashi, balki korrupsiya va qora iqtisodiyotga qarshi kurashish uchun samarali vosita sifatida qayd etilishi bilan ahamiyatlidir.

XULOSA

Xulosa o‘rnida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish iqtisodiy-ijtimoiy, siyosiy jihatdan kuchli, bozor iqtisodiyoti qonunlari to‘liq amal qiladigan demokratik davlat qurishga hamda mamlakatda ishbilarmonlik muhitini yaxshilash, tadbirkorlik faoliyatiga keng qulaylik yaratish va uni yuritishni soddalashtirish, yangi innovatsion g‘oyalar realizatsiyasiga xizmat qiluvchi asosiy vositalardan biri ekanligi bilan alohida ahamiyatga egadir. Biz albatta raqamli iqtisodiyotni respublikamizda yanada takomillashtirish uchun axborot-kommunikatsiya va iqtisodiyot fanlarini maktab darsliklarida mukammal tarzda yoritish, kasb- hunar kollejarida, universitet va institutlarda iqtisodiyotni yana rivojlantiruvchi va yoshlarga umid bo‘luvchi tajribali start-up va loyihalar bo‘yicha mutaxassislarni oliy ta’limlarga safarini tashkil etish ham anchagina katta samara beradi. Institutlarni o‘z ichki muhitida ham talabalar uchun turli to‘garaklar ko‘rinishida tashkil etilsa, kelajakda o‘z mevasini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

I. Shavkat Mirziyoyev - Yangi O‘zbekiston Strategiyasi I25/I74-b (2021)

2. Islom Karimov - Yuksak Ma’naviyat Yengilmas Kuch 46-52 -b (2008)
3. D.A. Azimov- Iqtisodiyot Nazariyasi 78 - 86-b (2016)
4. D.N. Rahimova - Inqirozga Qarshi Boshqaruv 31-35- b (2013)
5. X.S. Xadjayev M.Z. Muxitdinov, Sh.Sh. Fayziev - Mikroiqtisodiyot 26-29-b (2013)
6. I. R. Begishev - Raqamli Axborot Aylanishi Sohasidagi Jinoyatlar 51-56-b (2020)